

Mann frikjent for påstått incest

Kritisk til BUP-behandling

Øystein Helmikstøl

journalist i Psykologtidsskriftet

Etter blant annet symboltolkning av lek konkluderte behandlere ved BUP med at en fireåring hadde vært utsatt for overgrep. Dette var før tiltale og dom mot far. Psykolog Ellen Margrethe Wessel vil ha en gjennomgang av behandlingen ved BUP.

– BEHANDLINGEN JENTA HAR FÅTT, er så uansvarlig og klanderverdig at tilsynsmyndighetene bør foreta en gjennomgang av tidligere behandlinger gjort ved denne poliklinikken.

Det sier psykolog og førsteamanuensis ved Politihøgskolen Ellen Margrethe Wessel til Psykologtidsskriftet. Wessel var sakkyndig vitne foreslått av forsvarer Thomas Randby i en straffesak i Gulating lagmannsrett i desember. En oljearbeider i 40-årene fra Haugalandet ble i tingretten dømt til ni års fengsel for incest mot datteren, mens han i lagmannsretten ble frikjent på alle punkter.

Psykologtidsskriftet fulgte den åtte dager lange ankesaken.

BUP-behandling

Ny dokumentasjon ble lagt frem i lagmannsretten: flere journalnotater fra barne- og ungdomspsykiatrisk poliklinikk (BUP) i Haugesund, og også flere av det som ble omtalt som terapeutiske historier, inspirert av psykolog og terapeut Nancy Davis.

I tillegg fikk retten se et syv minutters videoklipp der behandler forteller til jenta hva hun skal ha opplevd av seksuelle overgrep fra far. Selv fortalte jenta aldri noe om overgrep i terapi hos BUP.

Utredning og behandling

Overlege og barne- og ungdomspsykiater Sissel Øritsland ved BUP Haugesund er gjort kjent med Ellen Wessels uttalelser til Psykologtidsskriftet. Øritsland understreker at BUPs oppdrag er utredning og behandling.

– Vi har ingen primærrolle i å bevise forhold for retten. Det er det politi og barnehus som skal gjøre. Når det gjelder aldersgruppen førskolebarn, er det få metoder med god evidens. Metoden Child Parent Psychotherapy (CPP) kom til Norge i 2017, og har opplæring for første kull nå. Metoden EMDR har evidens. EMDR brukes mer på ungdom og voksne enn på barn. Metoden er protokolloppbygd, og vi benytter slike protokoller, sier Øritsland. Det betyr at BUP bruker elementer av lek kombinert med foreldresamtale.

– Men hele poenget er å få tak i barnets opplevelse. Små barn har små symptomer. Eksplisitt verbal hukommelse forventes å være aktiv fra omtrent treårsalder. Før den tid er det den implisitte hukommelsen vi prøver å adressere i terapien, sier BUP-overlegen til Psykologtidsskriftet.

– Jeg viser til konklusjonene fra rettsoppnevnt sakkyndig psykolog, som ikke hadde bemerkninger til behandlingen.

Starten

Sommeren 2014 ba far om mer samvær med sin datter. På en ferietur med moren senere denne sommeren fortalte fireåringen ifølge mor om seksuelle overgrep begått av far. Flere andre familiemedlemmer snakket også med jenta om det hun skal ha sagt til mor. Mor anmeldte sin eks-samboer til politiet i slutten av juli.

En legeundersøkelse i august 2014 fant ingenting unormalt, men jenta ble henvist til BUP Haugesund. BUP fant allerede i første time ut at jenta sannsynligvis hadde posttraumatisk stresslidelse (PTSD), og la til grunn at jenta var utsatt for seksuelle overgrep. BUP gjorde ifølge Øritslands opplysninger i retten ingen grundig anamnese, men bygde på mors opplysninger og det som kom fram i en lekesevens, der jenta avbrøt seg selv i leken. Øritsland mente at avbruddene var påfallende, og eksempel på traumelek.

Symboltolkning

Overlege og faglig ansvarlig ved BUP Haugesund Sissel Øritsland opplyste i retten at det ble gjort tre lekeobservasjoner av fireåringen høsten 2014, og det var disse observasjonene BUP bygde sine vurderinger på i februar 2015.

I følge overlegen lekte jenta med mange dyr med et gjerde rundt, der det ble veldig trangt. En annen gang lekte jenta med en bondegård, der en gutt fikk en pinne i rompa fordi han hadde spist så mye, ifølge BUP-journalen. I en annen time var jenta opptatt av overlegens leppestift, og munnen skal ha blitt tematisert i leken. Episoden med leppestiften og jentas lek disse timene ble satt i sammenheng med rektale og orale overgrep.

– Stor faglig sikkerhet

Dokumentasjonen som ble lagt fram i Gulating lagmannsrett, viser at etter at mor fikk informasjon om at det gikk mot henleggelse av saken, kontaktet hun BUP om dette og ba behandlerne være mer tydelige i sin vurdering om overgrep.

En tydelig vurdering kom fra BUP den 16. februar 2015, da Øritsland skrev at det var «stor faglig sikkerhet» om at jenta er utsatt for seksuelle overgrep, både rektale og orale. Øritsland gikk lenger enn tiltalen, der orale overgrep ikke er påstått.

Øritsland fikk i politiavhør vite at politiet vurderte et nytt dommeravhør av jenta. BUPs behandling ble intensivert, «for å sette opp farten på barnets prosessering», opplyste hun i retten.

SAKKYNDIG Psykolog og førsteamanuensis ved PolitiHøgskolen Ellen Margrethe Wessel kritiserer behandlingen en fireåring fikk av BUP Haugesund før dommeravhør. Foto: NTB Scanpix.

BLS og EMDR

BUP delte i denne perioden ut flere såkalte terapeutiske historier til mor, som mor leste for datteren. Historienes funksjon var å snakke med det implisitte hukommelsessystemet, opplyste Øritsland i retten. Hensikten var å roe ned jenta, sa hun. Én av de terapeutiske historiene jenta fikk opplest, handler om terrorisme og 11. september-angrepet i 2001. De terapeutiske historiene fikk sterk kritikk av både forsvarer Thomas Randby og sakkyndig vitne Ellen Wessel.

Den 16. mars 2015 foretok BUP bilateral stimulering (BLS)¹ av jenta.

– BLS var turboen i det vi nå gjorde, opplyste overlege Sissel Øritsland i retten.

25. mars foretok BUP en såkalt EMDR-behandling av jenta. Det var her behandleren i BUP fortalte i detalj til fireåringen om påståtte overgrep fra fars side. Det var syv måneder før tiltale ble tatt ut av Statsadvokaten i Rogaland.

– Timingen var dum for den videre prosessen, sa Øritsland om BUPs behandling denne perioden. Politiet visste ikke om BUPs behandling av jenta da de foretok det andre dommeravhøret av henne den

¹. Fra www.emdrnorge.no: EMDR integrerer elementer fra flere behandlingstilnærminger som kognitiv terapi og avslappingsøvelser. En sentral del av terapien er bruk av ulike former for bilateral stimulering som øyebevegelser, auditiv eller taktil stimulering. Teorien er at ulike former for bilateral stimulering alternativt vil involvere høyre og venstre hjernehalvdel, og at denne alternative stimuleringen og det doble oppmerksomhetsfokus (både på traumet og stimuleringen) øker tempoet i informasjonsbehandlingen.

5. mai. Her fortalte jenta nå mer detaljert, og utsagnene om overgrep var nå enda mer alvorlige enn i første dommeravhør ni måneder tidligere.

– Spekulative konklusjoner

Sakkyndig psykolog Ellen Margrethe Wessel hadde satt seg inn i dokumentene fra behandlingen på BUP i forberedelsene til saken og var derfor kjent med at BUP hadde benyttet symboltolkning av jentas lek som en stor del av grunnlaget for diagnose og som bevis for at jenta var utsatt for overgrep.

– Jeg kjente også til at tolkningene av jentas lek, sammen med mors forklaringer, var grunnlaget for utarbeidelsen av det såkalte narrativet som ble benyttet i EMDR-behandlingen senere.

Det syv minutter lange videoklippet av EMDR-terapien av jenta, som i retten ble forklart av overlege Øritsland, kommenterer Wessel slik:

– Da den fagansvarlige i BUP forklarte i retten hvordan jenta angivelig reagerer med «flashbacks», ble det enda synligere at konklusjonene fra observasjoner av jenta, er spekulative. Det var etter min mening ingen traumereaksjoner å spore i jentas atferd under EMDR-seansen. Behandlers forklaring ga et enda sterkere bilde av at behandlingen har båret preg av å være hypotesedrevet, og at man kun har søkt bekreftelser på hva man tidlig bestemte seg for at jenta skal ha vært utsatt for.

Behandlingen kan ifølge Wessel se ut til å ha induisert frykt for far og traumer i jenta.

BUP diagnostiserte datteren med PTSD svært tidlig i behandlingsforløpet. Det er ifølge Wessel et eksempel på en uansvarlig og klanderverdig behandling.

– De holdt ikke muligheten åpen for at hun ikke hadde vært utsatt for noe. Tester av jenta viste ingen atferdsproblemer eller symptomer som plagde henne i stor grad. Utgangspunktet ble derfor tidlig bekreftelsesdrevet. Symboltolkning av jentas lek bærer også sterkt preg av dette. Beskrivelsene av hva slags lek som gjorde behandlerne overbevist om overgrep, er ikke begrunnet med evidens forankret i faglighet, men det er helt ville slutninger. For eksempel tolkes jentas lek med dyr, der jenta fyller opp med dyr innenfor gjerdet til det blir fullt, som at jenta har blitt fylt opp og følt seg sprengt.

BUP mente at barnet viste traumatisk lek, mens Wessel, etter å ha studert journalene fra BUP, ikke finner eksempler på traumelek.

– Jeg har sett videoklipp av behandlingen, og jeg ser en normalt fungerende jente.

Rettsoppnevnt sakkyndig

Bistandsadvokat Elisabeth Rød sier til Psykologtidsskriftet at hennes klient er fortvilet over at Haugalandet-mannen ble frikjent. Om BUP-behandlingen av jenta sier Rød dette:

– Jeg viser til konklusjonene fra rettsoppnevnt sakkyndig psykolog, som ikke hadde bemerkninger til behandlingen.

Psykologspesialist og høgskolelektor Tori Mauseth var rettsoppnevnt sakkyndig i saken. Hennes mandat var å vurdere BUPs behandling. Mauseth sa i retten at hun hadde vurdert med et klinisk blikk, ikke rettslig, eller vitnepsykologisk. Hun la til grunn BUPs PTSD-diagnose på fireåringen. Hun hadde heller ikke vurdert de terapeutiske historiene som ble delt ut av BUP.

Mauseths hovedkonklusjon var at faglige anbefalinger og retningslinjer er ivaretatt gjennom utredning og behandlingstilbud ved BUP Haugesund. Men også Mauseth kom med kritiske merknader til symboltolkningene av fireåringens lek, selv om Mauseth forsto tolkningene som hypoteser, heller enn som faktum i saken.

– Symboltolkning blir fort synsing, sa Mauseth, og stilte spørsmål ved om den psykodynamiske tilnærmingen til BUP-overlegen har påvirket hennes forståelse av hva fireåringen har opplevd.

Dette er saken

Sommeren 2014

Far melder ønske om mer samvær med datteren.

Senere samme sommer

Datteren forteller ifølge mor om overgrep fra far.

22. juli 2014

Far blir anmeldt av eks-samboer.

15. august 2014

Første dommeravhør av datteren.

24. oktober 2014

Politiet ønsker henleggelse.

10. februar 2015

Mor kontakter BUP.
Ber om klarere uttalelse.

16. februar 2015

Uttalelse fra BUP:
– Stor faglig sikkerhet at overgrep har skjedd.

10. mars 2015

Statsadvokaten ber om ytterligere etterforskning.

5. mai 2015

Andre dommeravhør av jenta.

1. april 2016

Far enstemmig dømt til ni års fengsel i Haugaland tingrett.

13. desember 2017

Nye bevis.

Far frikjent i Gulating lagmannsrett.

Psykologi i retten

Psykologtidsskriftet har tidligere arbeidet med den såkalte Prestesaken, der en mann ble dømt for vold og seksuelle overgrep mot stedatteren. Se prestesaken.wordpress.com.

Etter Prestesaken har vi fulgt flere straffesaker der påstand har stått mot påstand. Vi har blant annet fulgt prosessen mot en helsefagarbeider i Buskerud. Avhør av barn var sentralt. Se desemberutgaven i fjor.